

*Романюк І. М., кандидат педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри соціальної педагогіки та
інформаційних технологій в освіті НУБіП України (м. Київ)*

ІНТЕРАКТИВНА ТЕХНОЛОГІЯ ПРЕЗЕНТАЦІЇ ПАТРІОТИЧНИХ ОБРАЗІВ У ВИЩИХ ВІЙСЬКОВИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

Стаття присвячена теоретичній розробці проектів патріотичних образів та практичному застосуванню педагогічної інтерактивної технології патріотичного виховання слухачів (курсантів, студентів) вищих військових навчальних закладів Збройних Сил України. Пропонується створення й використання патріотичного образу в якості ефективного засобу виховання патріотизму військовослужбовців.

Ключові слова: Збройні Сили України, офіцер – громадянин – патріот, традиція, навчально-виховний процес, інтерактивна технологія.

Статья посвящена теоретической разработке проектов патриотических образов и практическому применению педагогической интерактивной технологии патриотического воспитания слушателей (курсантов, студентов) высших военных учебных заведений Вооруженных Сил Украины. Предлагается создание и использование патриотического образа в качестве эффективного средства воспитания патриотизма военнослужащих.

Ключевые слова: Вооруженные Силы Украины, офицер – гражданин – патриот, традиция, учебно-воспитательный процесс, интерактивная технология.

Постановка проблеми у загальному виді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Аналіз науково-літературних і інформаційних джерел переконливо доводить важливість і складність проблеми патріотичного виховання слухачів (курсантів, студентів) вищих військових навчальних закладів Збройних Сил України (далі – ВВНЗ ЗСУ), розв'язання якої є надзвичайно актуальним завданням не лише для педагогічної практики, а й професійної педагогіки та методології. Країна вже кілька місяців живе у стані ескалації зовнішньої агресії. Агресії нестандартної, яка прийшла, звідки не чекали... Зараз вона триває на Сході нашої держави. Проте, мимоволі, так чи інакше, її відчувають усі українці. Чи зможемо ми вистояти й зберегти єдність у цьому мілітаризованому неформаті... Проте, як констатують військові фахівці [7], захищати державу і народ від агресора має армія.

Сьогодні, на нашу думку, пріоритетного значення набуває удосконалення просвітницько-виховних та історичних форм і методів розвитку патріотичних якостей офіцерів Збройних Сил України. Сучасним інструментарієм педагогічної науки називають інноваційні освітні технології, запровадження яких є кроком оптимізації навчально-виховного процесу. Тож цілком виправданим вважаємо застосування відповідної педагогічної технології в межах реалізації цілей і завдань патріотичного виховання слухачів (курсантів, студентів) ВВНЗ ЗСУ.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Огляд сучасної наукової літератури, присвяченої дослідженню питань використання різноманітних педагогічних технологій (С. Лисенко, Г. Селевко, С. Кашлев, В. Шарко, О. Мокрогуз, О. Гапеева та ін.) [3; 6; 9; 10] дозволив з'ясувати їх сутність та виокремити їх основні структурні елементи. Низка праць науковців присвячена проблемам виховання патріотизму у військовослужбовців ЗС України, а також слухачів (курсантів, студентів) ВВНЗ ЗСУ. Зокрема, у роботах: В. Зоня [4] – виховання вольових якостей у курсантів ВВНЗ, Т. Ісаєнко [5] – виховання моральної культури курсантів у педагогічному процесі вищих військових закладів освіти, Ю. Семенова [11] – естетичне виховання курсантів вищих військових закладів освіти. Дисертаційні дослідження І. Гамули [2] та Ю. Сичевського [12] присвячені формуванню відповідальності як професійно-особистісної якості у майбутніх офіцерів. У роботі Р. Кутового [8] визначено місце інтерактивної технології презентації патріотичних образів у цілісній системі підготовки офіцерів Міністерства внутрішніх справ України.

Проте, у більшості робіт розглядаються лише окремі напрями цієї діяльності. Отже, виділенню раніше не вирішених частин загальної проблеми та їх ґрунтовному аналізу буде присвячена означена стаття. Зазначимо, що визначену науковцями типову структуру педагогічної технології ми вважаємо за

можливе взяти як основу для розробки технології розвитку патріотичних якостей курсантів.

Метою статті є теоретична розробка педагогічно доцільної технології патріотичного виховання слухачів (курсантів, студентів) вищих військових навчальних закладів Збройних Сил України.

Виклад основного матеріалу. Компонентами типової структури педагогічної технології, як пропонується у науковій літературі, є:

- а) концепція;
- б) змістовний компонент: цілі (стратегічні й тактичні) та зміст навчання та виховання;
- в) процесуальний (технологічний) компонент: організація навчально-виховного процесу, методи й форми діяльності вихованців, методи та форми діяльності педагога, управлінська діяльність педагога в навчально-виховному процесі, діагностика навчально-виховного процесу [9].

На наш погляд, основною концептуальною ідеєю педагогічно доцільної технології патріотичного виховання є створення виховного патріотичного образу й відтворення його в різноманітних педагогічних проектах. Спробу створення й використання своєрідного виховного образу в навчально-виховному процесі здійснив колектив авторів книги «Поетичний образ моралі в мистецтві: досвід морального виховання старшокласників» Г. Шевченко, Л. Бутенко, А. Шкурін [13, с. 85]. Вони вважають, що в процесі активізації впливу на особистість вихованця як у естетичному, так і в моральному відношенні, вагоме значення має пізнання й розкриття тих емоцій та супутніх їм думок й переживань, які виникають у нього самого в процесі спілкування з мистецтвом. Тобто, його увага повинна бути направлена на пізнання особистісного смислу твору. Тож на думку вчених, одним з підходів у такій роботі є створення «свого художнього образу».

Погодимось і з відомим українським ученим І. Бехом, який теж висловлював свої міркування з приводу морального розвитку особистості. Він вважає, що показником морального розвитку є вчинок, саме моральна дія визначає особистість чоловіка. Однак вчинок проявляється в тій мірі, в якій у людині сформована та чи інша моральна якість. Моральна якість є результатом, з одного боку, узагальнення конкретного емоційного переживання, а з другого –

узагальненням конкретних ситуацій, подій та явищ, які повторюються [1, с. 178]. Кращою формою піднесення моральної норми є реальні вчинки або їх моделі. На підставі сприйняття вчинку у вихованця формується його образ у всьому багатстві конкретної ситуації.

Моделлю такого морального вчинку може виступати патріотичний образ (він може мати різні відтінки: історичні, воєнно-прикладні, спортивні, художні, поетичні), що відтворюється в створеному конкретному освітньому проекті. Презентація таких образів на заняттях з різних навчальних дисциплін, спеціально розроблених факультативних курсах, культурно-масових заходах, засіданнях гуртків військово-наукового товариства, слухацьких (курсантських, студентських) науково-практичних конференцій, семінарах, круглих столах та інших зустрічах, на нашу думку, сприятиме моральному розвитку тих, хто навчається, формуванню їх патріотичної самосвідомості.

Метою технології, яку ми застосовуємо є, по-перше, створення на підставі ідеї відтворення патріотичного образу такого педагогічного середовища, при якому засвоєння змісту патріотичного виховання буде проходити в умовах як самостійної творчої діяльності слухачів (курсантів, студентів) так і за підтримкою науково-педагогічних працівників, а по-друге, вироблення широкого спектру засобів виховання, які сприятимуть формуванню патріотичних почуттів, виробленню активної громадської позиції, засвоєнню знань, умінь і практичних навичок необхідних для подальшого морального розвитку слухачів (курсантів, студентів) як громадян-патріотів своєї держави.

Зміст нашої педагогічної технології складає широкий спектр знань, інформації, явищ, об'єктів, ідей, традицій, досвіду, дій, процесів, заходів, які мають патріотичну спрямованість. Цей перелік можна продовжувати, в кожному конкретному випадку окреслення змісту навчання й виховання залежатимуть від кінцевих і проміжних цілей освітніх проектів, певних особливостей заходів, або індивідуальних якостей курсантів. Разом з тим, слід звернути увагу на системність, багатоаспектність, єдність, взаємопов'язаність та взаємозумовленість усіх складових змістовного компоненту технології, які

мають відповідати сутності ідеї патріотичного виховання у ВВНЗ.

Подальше розкриття структури нашої педагогічної технології потребує визначення її процесуального компоненту. Процесуальна (технологічна) складова педагогічної технології або організація навчально-виховної діяльності – це, як правило, сукупність методів і форм освітнього процесу, в якому вона реалізується.

Найбільш дієвими педагогічними засобами, що виступають у якості необхідних чинників оптимального розвитку вихованців і викладачів сьогодні називають інтерактивні методи навчання та виховання.

Власне термін «педагогічна технологія» у більшості випадків сьогодні відповідає використанню саме інтерактивних засобів освітнього процесу. До прикладу, ряд авторів (В. Беспалько, І. Зязюн, М. Чошанов, В. Сластьонін, В. Монахов, Б. Скінер, Т. Сакамото та ін.) розглядають педагогічну технологію як процес комунікації (спосіб, модель, техніку виконання навчальних завдань), що ґрунтується на певному алгоритмі, програмі, системі спільної педагогічної діяльності з проектування, організації та проведення педагогічного процесу з безумовним забезпеченням комфортних умов для суб'єктів навчального процесу.

Саме такі характеристики педагогічної технології відображають сутність інтерактивного навчання.

Інтерактивна технологія презентації патріотичних образів, яку ми пропонуємо застосована на основі типової структури та передбачає організацію і створення різних видів проектів (інформаційних, ігрових, дослідницьких, творчих). Вона базується на застосуванні різних засобів виховання (музично-поетичні засоби, художня та історична література, засоби мультимедіа тощо), які б демонстрували приклади патріотичної поведінки та вчинків військовиків у історичному минулому та сьогоденні, створювали патріотичний образ *офіцера – громадянина – патріота*, розкривали значення військової служби в зміцненні держави. У нашому баченні, практична реалізація проектів здійснюватиметься шляхом подальшої їх презентації широкому колу слухачів (курсантів, студентів), науково-педагогічних працівників та командирів.

Можливість розкриття й презентації патріотичного образу офіцера в проекті, а

також ефективність цієї роботи в патріотичному вихованні слухачів (курсантів, студентів) залежить від обраного педагогічного засобу виховного впливу на тих, хто навчається. У практичному плані нами виокремлено три групи таких творчих проектів.

1. Творчі проекти із застосуванням засобів військового мистецтва.

Використання засобів військового мистецтва в патріотичному вихованні слухачів (курсантів, студентів) ВВНЗ ЗСУ є доволі актуальним. Механізм їх впливу на особистість вихованців обумовлений, перш за все, відповідністю цих військових прийомів характеру обраної професії, тобто ті, хто навчається вже спрямовані на таку діяльність, вони спочатку зацікавлені в розвитку своїх бойових, військових та інших фізичних здібностей і якостей. Таким чином забезпечується ефективність військового мистецтва. А необхідність його використання обґрунтовується очевидною специфічністю всього діапазону військових засобів впливу. Не можна навчити захищати Батьківщину лише в стінах навчальних корпусів. Основам військової професії: военній тактиці, розвідці, вмінню працювати за тяжких обставин можна навчитися тільки в польових умовах. Тому основою організації навчання є проведення військово-польових виходів з різними ступенями складності тактичних (оперативно-тактичних) завдань.

Тож звернення до військового мистецтва для реалізації педагогічної технології відтворення патріотичних образів має явно виражене навчально-прикладне значення. Разом з тим, означена проектна технологія має не тільки навчальні цілі, вона сутнісно відрізняється від аудиторних занять, де вдосконалюються переважно уміння і навички військового, бойового мистецтва. Технологія відтворення патріотичних образів дозволяє поєднувати фізичний розвиток слухачів (курсантів, студентів) з їх моральним і психологічним вихованням, зокрема, спрямовувати педагогічний вплив на формування позитивної мотивації використання бойових прийомів на практиці. У мирний час військові заходи спроможні впливати на почуття захищеності в громадян, а у військовослужбовців вони формують почуття відповідальності перед державою.

Серед засобів військового мистецтва, які можна застосовувати в технології відтворення патріотичних образів, назвемо: мистецтво тактичного й вогневого бою

(проекти – підготовка й проведення показових виступів спецгруп з захоплення важливих державних та військових об'єктів, визволення оточених підрозділів і військовополонених); мистецтво рукопашного бою (проекти – підготовка й проведення показових виступів спортсменів-рукопашників з використанням зброї або без неї); стройову підготовку (проекти – підготовка й проведення стройових оглядів підрозділів з використанням відповідних елементів (урочисті марші, стройові фігури, демонстрація мистецтва володіння зброєю, марш військового оркестру, стройові пісні) тощо.

2. Творчі проекти із застосуванням засобів художнього мистецтва.

Застосування різних видів художнього мистецтва в творчому проекті в процесі патріотичного виховання слухачів (курсантів, студентів) (музичне, поетичне, театральне, образотворче) дозволяє також створювати художній образ патріотизму. Символічні мотиви в музиці, танці, національні фарби символів України, пісні рідного краю, які використані в такому проекті нагадують слухачам (курсантам, студентам) про їх походження, причетність до культури та ідеалів українського народу.

Застосування засобів мистецтва в творчому проекті та в презентації його результатів дозволяє: створювати художні виставки на патріотичну тематику, як відомих художників так і аматорів, організувати фотовиставки; проводити музичні концерти, фестивалі патріотичної пісні; організувати вечори поезії, танцю й театральні вистави самодіяльних гуртків, творчих колективів навчального закладу; готувати випуски газети слухачького, курсантського та студентського самоврядування, поетичні та музичні збірки на патріотичну тематику; проводити благодійні акції милосердя тощо.

3. Творчі проекти із застосуванням засобів мультимедіа вимагають використання методу інформаційного ресурсу та дозволяють: створювати інтерактивні комп'ютерні презентації історико-патріотичного матеріалу; розробляти та показувати відео презентації бойових підрозділів видів Збройних Сил України, професійної діяльності відомих командирів та начальників; розробляти слайд-шоу, анімовані схеми тощо в процесі роботи слухачьких (курсантських, студентських) міні-лабораторій (презентації

за сценарієм, інтерактивні) та обговорювати їх в он-лайн режимі зі слухачами(курсантами, студентами) інших ВВНЗ ЗСУ; організувати та розробляти авторські віртуальні екскурсії до краєзнавчих музеїв, музеїв історії України, історії ЗС України та видів Збройних Сил; здійснювати інші екскурсії до музеїв, які мають власні Інтернет – ресурси; активно спілкуватися під час роботи Інтернет – конференцій з досліджуваних проблем; розробляти комп'ютерні програмні версії генеалогічного древа військових династій слухачів (курсантів, студентів).

Метою таких творчих проектів є наочно та доступно відобразити моральний образ тієї чи іншої історичної події, постаті, їх відповідність патріотичним цінностям з подальшим аналізом та обговоренням матеріалу на заняттях з таких навчальних дисциплін як: «Історія України», «Культурологія», «Історія військового мистецтва», «Організація інформаційно-пропагандистського забезпечення діяльності військ (сил)» інших навчальних дисциплін та факультативних курсів. Застосування мультимедійних ресурсів Інтернет забезпечує більш ефективну роботу із засобами образної наочності, а саме: речовими пам'ятками, історичним портретом, історичною картиною, плакатами, фотокартками, відео та аудіо матеріалами тощо.

Як показує практика, засоби мультимедіа є універсальними. Під час роботи над певним творчим проектом, вони дозволяють практично водночас активно використовувати різні педагогічні форми, методи, засоби (музичне, поетичне, художнє, фото-відео-кінематографію та ін.). Використання готового творчого продукту, як дидактичного матеріалу, тобто показ презентацій, робота з віртуальними програмами на навчальних заняттях значно поліпшує засвоєння навчального матеріалу, а також сприяє вихованню комунікативних, ділових та морально-патріотичних якостей слухачів (курсантів, студентів), формуванню активної громадянської позиції.

Висновки і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. На основі вищевикладеного ми вважаємо, що процес патріотичного виховання слухачів (курсантів, студентів) вищих військових навчальних закладів Збройних Сил України буде набагато ефективнішим у разі впровадження в навчально-виховний процес інтерактивної

технології презентації патріотичних образів. Перспективи наших подальших досліджень вбачаємо у розробці практичних рекомендацій для викладацького складу

вищих військових навчальних закладів Збройних Сил України в галузі використання інтерактивних технологій презентації патріотичних образів.

Література

1. Бех И. Нравственность личности в психологическом ракурсе / И. Бех // Філософська і соціологічна думка. – 1994. – №3–4. – С. 177–183.
2. Гапула І.А. Формування відповідальності в курсантів військових інститутів [Текст] : дис... канд. пед. наук: 13.00.04 / Гапула Ігор Андрійович ; Інститут вищої освіти АПН України. – К., 2002. – 209 с.
3. Гапеева О. Л. Застосування інформаційних технологій у військово-патріотичному вихованні курсантів вищих військових навчальних закладів / О. Л. Гапеева // Вісник Нац. акад. оборони : зб. наук. праць. – К., 2009. – № (13). – С. 27–29.
4. Зонь В.В. Виховання вольових якостей у курсантів вищих військових навчальних закладів: дис... канд. пед. наук: 13.00.04 / Військовий гуманітарний ін-т Національної академії оборони України. – К., 2002. – 210 с.
5. Ісаєнко Т.К. Виховання моральної культури курсантів у педагогічному процесі вищих військових закладів освіти: дис... канд. пед. наук: 13.00.04 / Полтавський держ. педагогічний ун-т ім. В.Г.Короленка. – Полтава, 2005. – 222 с.
6. Кашлев С. С. Технология интерактивного обучения / С. С. Кашлев. – Мн.: Белорусский верасень, 2005. – 196 с.
7. Коваль М. В. Армія здатна дати відсіч агресору / М. В. Коваль // Інтернет ресурс. Режим доступу: <http://www.mil.gov.ua/index.php?lang=ua&part=news&sub=read&id=34242> – Київ., «Голос України», 29.04.2014 р.
8. Кутовий Р. В. Патріотичне виховання курсантів вищих навчальних закладів системи МВС України в навчально-виховному процесі [Текст] : дис... канд. пед. наук: 13.00.07 / Р.В. Кутовий; Луганський національний університет імені Тараса Шевченка. – Луганськ, 2011. – 218 с.
9. Лисенко С. А. Технологічний підхід до навчально-виховної діяльності: історичний аспект та вимоги сьогодення / С. А. Лисенко // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школі. – 2009. – № 3. – С. 294–301.
10. Мокрогуз О. П. Інноваційні технології на уроках історії / О. П. Мокрогуз. – Х.: Вид. група «Основа»: «Триада+», 2007. – 192 с.
11. Семенов Ю.М. Естетичне виховання курсантів вищих військових закладів освіти [Текст] : дис... канд. пед. наук: 20.02.02 / Ю.М. Семенов; Київський військовий гуманітарний ін-т. – К., 1998. – 183 с.
12. Сичевський Ю.О. Формування відповідальності як професійно-особистісної якості у майбутніх офіцерів-прикордонників [Текст] : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Юрій Олександрович Сичевський; Нац. акад. держ. прикордон. служби України ім. Б. Хмельницького. – Хмельницький, 2008. – 257 с.
13. Шевченко Г. П. Поетический образ морали в искусстве: опыт нравственного воспитания старшеклассников / Г. П. Шевченко, Л. Л. Бутенко, А. И. Шкурин. – Луганск: Альма Матер, 2002. – 166 с.

Romanyuk I. M., candidate of pedagogical sciences, associate professor, manager of department

INTERACTIVE TECHNOLOGY PRESENTATIONS PATRIOTIC IMAGES IN HIGHER MILITARY EDUCATIONAL INSTITUTIONS OF THE ARMED FORCES OF UKRAINE

Article is devoted to the theoretical development projects patriotic images and the practical application of educational interactive technology patriotic education listening (cadets, student) higher military educational institutions of the Armed Forces of Ukraine. Proposes the creation and use of patriotic image as an effective means of fostering patriotism soldiers. Today, in our opinion, the priority importance of improvement of education and educational and historical forms and methods of patriotic qualities of officers of the Armed Forces of Ukraine. Modern tools for teaching science called original educational technology, the introduction of which is the optimization step of the educational process. Therefore fully justified to use appropriate educational technology within the implementation of the goals and objectives of the patriotic education of students. A model of the moral act can be a patriotic image (it can have different shades: historical, military applications, sports, art, poetry), which is reproduced in the generated specific educational projects. The presentation of such images in the classroom for various subjects, specially designed courses, cultural events , meetings, groups of military - scientific society , the listening (cadets, student) scientific conferences , seminars, roundtables and other meetings , we believe , will contribute to moral development of students , to form their patriotic consciousness.

Keywords: Armed Forces of Ukraine, the officer - a citizen - patriot, tradition, educational process, interactive technology.